

תקפט¹. מי הם הראויים לתקיעת שופר, ובו ט' סעיפים:

[א²] (אף³ על פי שְׁעָקָר מְצֹנָת [תְּקִיעַת⁴] שׁוֹפָר הִיא שְׁמִיעַת קוֹלוֹ בְּלִבָּד⁵, מְכַל מְקוֹם) אִם הִתְקַע הוּא פְּטוֹר מִמְצָנָה זֶה – אֵינּוּ מוֹצִיא אַחֲרֵים יְדֵי חוֹבְתָן בְּתִקְיעַתוֹ⁶.

וְאֵלוֹ הֵן הַפְּטוּרִים: נָשִׁים⁷ וְעֶבְדִּים⁸ מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְצֹנָת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גָּרָמָא, וְחָרֵשׁ וְשׁוֹטָה וְקֶטָן.

[וְקֶטָן⁹] אֵף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ לְחַנוּדָּה¹⁰ – אֵינּוּ מוֹצִיא אֶת הַגְּדוֹלִים¹¹ יְדֵי חוֹבְתָן שְׁחִיבִים מִן הַתּוֹרָה¹².

[ב¹³] חָרֵשׁ הַשׁוֹמֵעַ וְאֵינּוּ מְדַבֵּר – הָרִי הוּא כְּפִקְחָה¹⁴ וְחִיב בְּתִקְיעַת שׁוֹפָר¹⁵,

---

¹ סי' תקפט מתחיל בדפוסים בס"ה, וכאן תוקן אל נכון.

² בדפוסים זהו סי' תקפח ס"ו.

³ בדפוס ראשון (וכך עשו שאר הדפוסים אחריו) סעיף זה התחבר בטעות לסעיף ו של סימן תקפח (ששם היה אמור להיות סיום הסימן), ובעקבות טעות זו רק בסעיף ט מסתיים סימן תקפח, וסי' תקפט מתחיל רק בסעיף המתחיל "מי שחציו עבד", וברור שזהו טעות דמוכח שכן כל דיני הפטור והחויב בשופר שייכים לסי' תקפט כפי שהוא בטור ובשו"ע, ואם כן ברור שבסעיף זה צריכה להיות ההתחלה של סי' תקפט. וכן משמע גם מציון רבנו בסי' תקצב סוס"ח שציין לפטור הנשים מהשופר לסי' תקפט, ואילו בדפוסים שלפנינו הוא בסי' תקפח ס"ו. ובעקבות כך וכדי לאשר ההדורים קבענו בדפוס זה את תחילת הסימן בסעיף זה, כפי שאכן צריך להיות אל נכון. אך כדי שלא לבלבל משאר דפוסים צויינו בהערות גם לפי הדפוסים האחרים.

⁴ לכאורה כצ"ל. וכן הגיה בקוטנרס השולחן. ודלא כדפוסים: שמיעת.

⁵ כדלעיל סי' תקפה ס"ד.

⁶ משנה כט, א.

⁷ ראה גם לקמן ס"ו. סי' תקצב ס"ח.

⁸ ראה גם לעיל סי' קפו סוף ס"א.

⁹ לכאורה כצ"ל, ונשמט בדפוסים מפני כפל המילים: "וקטן, וקטן".

¹⁰ תקיעת שופר.

¹¹ אבל את הקטנים כמותו מוציא.

¹² ראה לעיל סי' קפו ס"ג. סי' רעא ס"ז. אבל החיוב שהנשים קבלו על עצמן בשופר בודאי יכולים להוציא, שאין זה חיוב אפילו מדרבנן.

¹³ בדפוסים סי' תקפח ס"ז.

¹⁴ ראה גם לעיל סי' נה ס"א. סי' קצט ס"י.

¹⁵ כי העיקר בשופר שהוא שומע.

וּלְפִיכֶן הוּא מוֹצִיא אַחֲרֵימֶיךָ¹⁶ יְדֵי חוֹבְתֶיךָ¹⁷, וְאֶחָד מֵהַשּׁוֹמְעִין מִבְּרַךְ וְהוּא תוֹקֵעַ¹⁸.

אָבֵל הַמִּדְבָּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ – אֵינוֹ מוֹצִיא¹⁹, דְּכִינֹן דְּאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ – לָאוּ בַר חַיִּיבָא הוּא²⁰, דְּאֵין הַמְצָנָה בְּתַקִּיעָה אֶלָּא בְּשִׁמְיעָה²¹.

[ג²²] סוּמָא חַיִּב בְּתַקִּיעַת שׁוֹפָר²³.

וְאִם הִיא מְחִזֵּק לְתַקֵּעַ בְּכָל שָׁנָה, וְסִלְקוּהוּ מִפְּנֵי שְׁחֻשָּׁיו לְדַבְּרֵי הָאוּמָר²⁴ דְּסוּמָא פְּטוּר מִכָּל הַמְצָוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה, אִם אֵין בְּקִי בְּתַקִּיעָה כְּמוֹהוּ – יִחְזַירוּהוּ לְמַנְוִיו.

אָבֵל לְכַתְּחִלָּה אֵין לְסַלְקוֹ אֶף עַל פִּי שְׁנִמְצָא בְּקִי כְּמוֹהוּ²⁵, לְפִי שְׁהֶעֱקַר אֶצְלוֹ דְּסוּמָא חַיִּב בְּכָל הַמְצָוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה²⁶.

[ד²⁷] טְמֵטוּס וְאַנְדְּרוּגִינוֹס²⁸ אֵין חַיִּבִּין אֶלָּא מִסַּפֵּק, שְׁמָא הוּ זְכָרִים²⁹, לְפִיכֶן אֵינֶן מוֹצִיאִין אֶת אַחֲרֵימֶיךָ שְׁחַיִּבִים בְּוֹדָאִי.

אָבֵל מוֹצִיא הוּא הָאֲנְדְּרוּגִינוֹס אֶת הָאֲנְדְּרוּגִינוֹס כְּמוֹתוֹ, שְׁאֵינוֹ חַיִּב אֶלָּא

---

¹⁶ אפילו פקחים גמורים.

¹⁷ ב"י בשם התשב"ץ (ח"ג סי' קיג).

¹⁸ ב"ח סוד"ה אדם. מ"א סק"א. וראה לקמן יו"ד סי' א ס"ק מו.

¹⁹ אחרים החייבים בשופר.

²⁰ כלבו סי' סד. שו"ע ס"ב. כלומר, אין עליו חיוב שמיעת שופר מלכתחילה, ולא שהוא פטור מחמת אונס, אלא לכתחילה לא חייבו אותו.

²¹ ומי שאינו בשמיעה אין עליו חיוב.

²² בדפוסים זהו סי' תקפח ס"ח.

²³ כמו שהוא חייב בכל המצוות.

²⁴ רב יהודה ב"ק פז, א. רבנו ירוחם נתיב ה ח"ד (מב, ד) ונתיב יג ח"א (קג, א).

²⁵ שו"ת רדב"ז ח"ד סי' נט (א'קלא). כנסת הגדולה הגה"ט. מ"א סק"א.

²⁶ ראה גם לעיל סי' נג ס"ח.

²⁷ בדפוסים סי' תקפח ס"ט.

²⁸ גמרא כט, א. טומטום שהוא אטום לגמרי ולא נודע אם הוא זכר או נקבה, ואנדרוגינוס שיש לו זכרות ונקבות (לעיל סי' יז ס"ב).

²⁹ ראה גם לעיל סי' יז ס"ב. לקמן סי' תרמ ס"ב.

מספק, אבל אינו מוציא את הטמטום³⁰.

[וכן הטמטום אינו מוציא את האנדורגינוס³¹]. ואפלו טמטום כמותו אינו מוציא³², אף על פי ששניהם ספק, דשפא לכשיקרע טמטום זה ימצא זכר ולכשיתקרע זו תמצא נקבה³³.

[ה³⁴] מי שחציו עבד וחציו בן חורין³⁵ – צריך שיתקע לו בן חורין להוציא³⁶. אבל אינו יוצא בתקיעתו של עצמו³⁷, לפי שצד חרות שבו נתחייב בתשע תקיעות שלמות³⁸ בכשרותו, ואם יתקע בעצמו – תהא כל תקיעה ותקיעה שיוצאת מפיו חציה פסולה מחמת צד עבדות שבו.

[ו³⁹] אף על פי שהנשים פטורות⁴⁰, מכל מקום אם רצו לתקע בעצמן הרשות בידין⁴¹. ואף על פי שהתקיעה ביום טוב בחנם אסורה מדברי סופרים⁴², מכל מקום כדי לעשות נחת רוח לנשים⁴³ התירו להן אסור קל כזה שאין בו אפלו משום שבות גמור אלא משום עובדין דחל⁴⁴.

---

³⁰ שאינו מוציא אלא מינו. וראה הטעם לקמן.

³¹ כיון שאינו מינו. קטע זה נשמט בדפוסים כנראה מפני מילים הדומות, ולכאורה צ"ל כבפנים, שללא קטע זה אין הבנה להמשך הדברים.

³² ברייתא שם. טור ושו"ע שם.

³³ ראה גם לעיל סי' קצט ס"ח.

³⁴ בדפוסים כאן מתחיל סי' תקפט ס"א.

³⁵ עבד שהיה שייך לשני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו, אזי רק חצי אחד שלו נעשה בן חורין, אבל חציו השני עדיין עבד.

³⁶ כי הוא חייב בשופר משום צד חירות שבו. וראה גם לקמן סי' תרמ ס"א שמצד זה חייב בסוכה.

³⁷ גמרא כט, סוע"א.

³⁸ כפי החיוב שמן התורה כדלקמן סי' תקצ ס"א.

³⁹ בדפוסים: סימן תקפט ס"ב.

⁴⁰ משנה קידושין כט, א. וכדלעיל ס"א.

⁴¹ רא"ש פ"ד סי' ז. טור. ראבי"ה סי' תקלד (ע' 215). ר"ן (ט, ב) ד"ה ולענין. ראב"ן ר"ה (קעז, ג).

⁴² ראה גם לקמן סי' תקצו ס"ב.

⁴³ ראה גם לקמן שם.

⁴⁴ משמעות הגמרא ורש"י, כדלעיל סי' תקפח ס"ד. וראה גם לקמן שם.

וְכֹן אָדָם⁴⁵ אַחַר שְׂנֵצָא כְּבָר יְדֵי חוּבְתוֹ⁴⁶ מִתֵּר לְתַקְעַ לְהֵן⁴⁷. וּמִתֵּר לְהוֹצִיא
הַשׁוֹפָר לְרִשׁוֹת הַרְבִּים כְּדֵי לְתַקְעַ לְהֵן⁴⁸.

וּכְבָר נִתְבְּאָר בְּסִימָן י"ז⁴⁹ שְׁנֵהֲגוּ הַנְּשִׁים לְבָרָךְ עַל כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִזְמִן
גְּרָמָא⁵⁰, עַל כֵּן גַּם כָּאן יְבָרְכוּ הַנְּשִׁים לְעֲצָמָן.

אָבֵל אֲנָשִׁים לֹא יְבָרְכוּ לְהֵן אִם כְּבָר יֵצְאוּ יְדֵי חוּבְתָם וְאֵינָן תּוֹקְעִים רַק
בְּשִׁבִיל הַנְּשִׁים⁵¹, לְפִי שֶׁהִיא בְּרָכָה לְבִטְלָה, שֶׁהָרִי הַנְּשִׁים בְּעֲצָמָן אֵינָן חַיְבוֹת
בְּבְרָכָה זֹה שֶׁיְבָרָךְ זֶה⁵² לְהוֹצִיאָן יְדֵי חוּבְתָן בְּבְרָכָה זֹה, אֶלָּא שֶׁלְהֵן בְּעֲצָמָן
הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹן לְבָרָךְ⁵³ מִטַּעַם שֶׁנִּתְבְּאָר שֵׁם, אָבֵל אַחַר לָמָּה יְבָרָךְ בְּחֻנָּם⁵⁴.

וְהַרְצָחָה לְתַקְעַ לְנְשִׁים וּלְבָרָךְ לְהֵן – יִתְקַע לְהֵן קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע הַתְּקִיעוֹת בְּבֵית
הַכְּנֶסֶת⁵⁵, אוֹ שֶׁיִּכְוֹן בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא לְצִאֵת יְדֵי חוּבְתוֹ⁵⁶ בַּתְּקִיעוֹת שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת,
דְּאִזּוֹ יְכוֹל לְבָרָךְ בְּשִׁבִיל עֲצָמוֹ שֶׁעֲדִין לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ⁵⁷.

וְאִף עַל פִּי שֶׁהוֹלֵךְ לְהֵן לְתַקְעַ בְּבִתְיָהּ וְחוֹזֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְשׁוֹמַע הַתְּקִיעוֹת
דְּמַעְמָד שֶׁעַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת⁵⁸ – אֵינּוּ צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְבָרָךְ עֲלֵיהֶם, וְאִף עַל פִּי

---

⁴⁵ כלומר לא רק לנשים מותר לתקוע לעצמן אף לאיש מותר לתקוע לנשים.

⁴⁶ אפילו שאינו צריך לתקוע עבור עצמו.

⁴⁷ שבשביל לעשות נחת רוח לנשים התירו לגברים לתקוע לנשים (לקמן שם).

⁴⁸ שאף שלא התירו הוצאה ברשות הרבים ביו"ט אלא לצורך מצוה קצת או לצורך יו"ט, כדלעיל ס"י תצה ס"ג, הרי שהוצאת השופר עבור הנשים נקראת אף היא צורך מצוה או צורך יו"ט.

⁴⁹ סעיף ג.

⁵⁰ שהן מקיימות. עיין שם הטעם.

⁵¹ דרכי משה ס"ק ב. רמ"א שם.

⁵² כלומר שיוכל איש זה לברך להן.

⁵³ דרכי משה שם.

⁵⁴ והוי לבטלה.

⁵⁵ רמ"א שם. וראה לקמן ס"י תקצא סוף ס"ד שאין ליחיד לתקוע קודם שעברו שלוש שעות מהבקר, משום שעד אז הקב"ה אינו עושה לפניו משורת הדין.

⁵⁶ כלומר, יכוין שאינו יוצא, אך לא די שאינו מכוין לצאת, כי חוששים לדעה שגם במצות של תורה לא צריכים כוונה לצאת, כמבואר לעיל ס"י ס"ד.

⁵⁷ מ"א שם.

⁵⁸ מלכויות זכרונות ושופרות.

שְׁהִפְסִיק בְּהִלִּיכָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת בֵּין בְּרַכְתּוֹ לְתַקִּיעוֹת אֱלוֹ⁵⁹, שְׁהָרִי אֶפְלוֹ אִם
הִפְסִיק בְּשִׂיחָה בֵּינֵתִים⁶⁰ אֵינוֹ צָרִיךְ לַחְזֹר וּלְבָרֵךְ, מִטַּעַם שְׂנֵיתָבְאָר בְּסִימָן
תַּקְצִ"ב⁶¹.

[⁶²ז] מִי שֶׁהוּא מְדַר הַנְּאָה מִחֲבֵרוֹ, שְׁאָמַר: קוֹנָם שְׁאֲנִי נִהְנָה מִפְּלוֹנִי – מִתָּר
חֲבֵרוֹ לְתַקְעַ לּוֹ תַּקִּיעָה שֶׁל מְצוּהָ⁶³, שְׁאֵין זֶה חֲשׂוּבָה הַנְּאָה⁶⁴ כְּמוֹ שְׂנֵיתָבְאָר
בְּסִימָן תַּקְפִּ"ו⁶⁵. וְהוּא שְׂנֵיתָקַע לּוֹ חֲבֵרוֹ מֵעֲצָמוֹ, אֲבָל הוּא לֹא יֹאמֵר לְחֲבֵרוֹ
שְׂנֵיתָקַע לּוֹ⁶⁶, דְּכִינּוֹן שְׁאָסֵר חֲבֵרוֹ הַנְּאָתוֹ עָלָיו – אָסוּר לּוֹ לַעֲשׂוֹת חֲבֵרוֹ שְׁלִיחַ
לְתַקְעַ לּוֹ⁶⁷.

[⁶⁸ח] בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים? כְּשֶׁאָסֵר הַנְּאָת חֲבֵרוֹ עָלָיו, אֲבָל אִם אָסֵר תַּקִּיעַת
חֲבֵרוֹ עָלָיו, שְׁאָמַר: קוֹנָם תַּקִּיעַתוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי עָלָיו – אָסוּר לּוֹ לְשָׁמַע אֶפְלוֹ
תַּקִּיעָה שֶׁל מְצוּהָ מִחֲבֵרוֹ⁶⁹.

[⁷⁰ט] כָּל הַמְצוֹת אֵין אָדָם יוֹצֵא בָּהֶם יְדֵי חוֹבָתוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִתְכַּוֵּן⁷¹ בְּעִשְׂיָתוֹ
שֶׁהוּא עוֹשֶׂה דְּבָר זֶה לְשֵׁם מְצוּהָ⁷² כְּמוֹ שְׂנֵיתָבְאָר בְּסִימָן ס"ג⁷³. לְפִיכָךְ,
הַמְתַּעֲסֵק בְּתַקִּיעַת שׁוֹפָר כְּדִי לְהַתְּלַמֵּד – לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְכֵן הַשׁוֹמֵעַ מִן

---

⁵⁹ והליכה כזו הווי הפסק בין הברכה למצוה – ראה לעיל סי' ח קו"א סוף סק"ה. סי'
קד ס"ב. סי' תלב ס"ז.

⁶⁰ בין תקיעות מיושב למעומד.

⁶¹ סעיף ז.

⁶² בדפוסים סי' תקפט ס"ג.

⁶³ גמרא כח, א. טור ושו"ע ס"ז.

⁶⁴ רש"י שם ד"ה מותר לתקוע לו (דמצות לאו ליהנות ניתנו). טור.

⁶⁵ ראה ט"ז שם ס"ק ד (סעיף זה בשו"ע"ר לא הגיע לידינו). לעיל שם סעיף כד וש"נ.

⁶⁶ ר"ן (ז, ב) ד"ה אמר. שו"ע שם.

⁶⁷ ראה ר"ן שם. לבוש ס"ז.

⁶⁸ בדפוסים סי' תקפט ס"ד.

⁶⁹ ר"ן שם בסופו. רמ"א ס"ז. וכדלעיל סי' תפה ס"ב (לענין אכילת מצה).

⁷⁰ בדפוסים סי' תקפט ס"ה.

⁷¹ גמרא כח, ב כרב זירא. שכן פסק הר"ן (ז, ב), לפירוש הרא"ש פ"ג סי' יא. טור. ב"י
ד"ה ולענין הלכה. ט"ז ס"ק ג.

⁷² מ"מ פ"ב ה"ד. וראה גם לקמן סי' תקצ סוף ס"ג. לעיל סי' תעה סכ"ח.

⁷³ דעה האי שם ס"ה, ושכן הלכה.

המתעסק – לא יצא⁷⁴, אף על פי שנתפון השומע לשם מצוה, כיון שהתוקע לא נתפון אם כן תקיעה פסולה ששמע.

[י⁷⁵] וכן התוקע לשורר ולא נתפון לתקיעת מצוה – לא יצא⁷⁶. וכן השומע ממנו – לא יצא.

[יא⁷⁷] אם נתפון התוקע להוציא את השומע ידי חובתו ולא נתפון השומע לצאת ידי חובתו בשמיעה זו, או שנתפון השומע לצאת ידי חובתו ולא נתפון התוקע להוציא את השומע אלא תקע לעצמו – לא יצא השומע ידי חובתו, עד שיתפנו שניהם שומע ומשמיע⁷⁸.

מי שתקע ונתפון להוציא כל מי שישמע תקיעתו ושמע השומע ונתפון לצאת ידי חובתו, אף על פי שאין התוקע מתפון לפלוני זה ששמע תקיעתו ואינו יודעו כלל – אף על פי כן יצא השומע ידי חובתו, שהרי התוקע נתפון להוציא לכל מי שישמענו⁷⁹.

לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו ושמע תקיעות משליח צביר – יצא אם נתפון לצאת בשמיעה זו⁸⁰, שהרי השליח צביר הוא מתפון להוציא את הרבים ידי חובתו בתקיעתו⁸¹.

[יב⁸²] מי ששמע תקיעת מצוה ואחר כך נסתפק לו אם נתפון לצאת בשמיעתו – צריך לתקע לו שנית מספק⁸³. אבל מי שהיה מהלך ועמד כדי לשמע התקיעות משליח צביר, ואחר כך נסתפק לו אם נתפון לצאת

---

⁷⁴ משנה לב, סוע"ב, וכמסקנת הגמרא לג, ב (בתוקע לשיר). רמב"ם פ"ב הי"ד (להתלמד). טור ושו"ע ס"ח.

⁷⁵ בדפוסים ס"י תקפט ס"ו.

⁷⁶ מסקנת הגמרא לג, ב (כרב זירא). טור ושו"ע ס"ח.

⁷⁷ בדפוסים ס"י תקפט ס"ז.

⁷⁸ שם כט, א וכמסקנת הגמרא לג ע"ב כרבי זירא שם. טור ושו"ע שם.

⁷⁹ רמב"ם פ"ב הי"ה. שו"ע ס"ט.

⁸⁰ משנה כז, ב. רמב"ם שם. שו"ע שם.

⁸¹ גמרא כט, א. רמב"ם שם. שו"ע שם.

⁸² בדפוסים ס"י תקפט ס"ח.

⁸³ ראה לעיל ס"י ס רס"ה שהמתעסק אינו יוצא מהתורה (וא"כ הוי ספיקא דאורייתא ולחומר).

בשמיעתו – אין צריך לתקע לו שנית, דכיון שעמד מהליכתו – חזקה שנתפון
לצאת ידי חובתו⁸⁴.

[יג⁸⁵] מי שבא לבית הכנסת כדי לשמע התקיעות משליח צבור ולצאת ידי
חובתו עם הצבור, אף על פי שבשעה ששמע לא היה לו שום פונה אלא שמע
סתם – יצא⁸⁶, לפי שהוא נגרר אחר מחשבתו הראשונה⁸⁷ שבא לבית הכנסת
כדי לצאת ידי חובתו.

אבל מי שבא לבית הכנסת בסתם⁸⁸, שלא נתפון בביאתו כדי לצאת ידי
חובתו בשמיעת התקיעות מהשליח צבור, ואחר כך שמע בסתם בלא שום
פונה – לא יצא, שמצות צריכות פונה כדי לצאת בהן ידי חובתו.

---

⁸⁴ ירושלמי פי"ג ה"ז. ר"ן (ז, א) ד"ה ירושלמי. מ"א סק"ה.

⁸⁵ בדפוסים סי' תקפט ס"ט.

⁸⁶ שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תתט. מ"א סק"ד.

⁸⁷ ראה שבת צא, רע"א.

⁸⁸ מ"א שם בשם רדב"ז.